

CONFERÈNCIA DE JOSEP RAMONEDA

ACTE DE PRESENTACIÓ DE L'INICI DE LA FASE DE DIAGNÒSTIC DEL PLA
D'ACCIÓ CULTURAL A SANTA COLOMA DE GRAMENET

Museu Torre Balldovina, 14 de desembre de 2004

Josep Ramoneda és escriptor i filòsof. Director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

Gràcies.

Amb molt de gust, amb moltes ganes, participo avui aquí amb vosaltres. És una oportunitat que us agraeixo. I a més, em sembla que la manera les coses és molt estimulante, per tant encara amb més raó per a sentir-me vinculat.

No fa gaires dies, em van convidar a ESADE a parlar sobre l'Estatut de Catalunya i em vam preguntar: "Què és el que jo posaria en el preàmbul?" Aquest preàmbul que tendeix normalment a tenir una dimensió molt retòrica i que s'acostuma a fer servir, en un país com aquest que té ganes d'ensenyar tantes coses a l'hora, es tendeix a posar coses que no es posaran en altres llocs i per buscar eufemismes per a poder dir aquelles coses que es voldrien dir, però que no es poden acabar de dir, etc...etc... ja sabem!

Jo els hi vaig dir, mireu, si depengués de mi, el preàmbul de l'Estatut de Catalunya només diria una cosa: "el Poble de Catalunya diu, o com s'hagi de dir, amb més solemnitat, si cal, pronúncia que la *Cultura és un bé de primera necessitat.*"

Em sembla, que fins que aconseguim que la ciutadania estigui convençuda d'això, i si ho està la ciutadania ho estaran els polítics, per què les coses, afortunadament, flueixen. Bé, sempre estarem una mica en precari en els debats sobre la cultura. I em sembla que ens hauríem de convèncer de que la Cultura és un bé de primera necessitat. Serveixi això, una mica doncs, d'introducció a la meua reflexió què, com podeu imaginar, serà una reflexió de caràcter, obviament, general.

No cometré la gosadia de parlar de Santa Coloma, a la que hi he estat unes quantes vegades, i he fet, fins i tot, un parell de conferències més.

Recordo que una vegada, fa molts anys, quan era més jove, i encara jugava a futbol, arribava just, just, al partit que jugava a quarts d'onze i em vaig haver de canviar dins del taxi, després de fer la conferència, anant cap al camp, i fins i tot, he tingut algunes relacions i amistats personals. Però evidentment, lluny de tenir el coneixement, quan el meu fill jugava a futbol, acostumavem a jugar per camps d'aquí i mentre ell jugava jo em dedicava a passejar una mica, per a fer introspecció en zones i barris.

Tot aquest és el meu coneixement, per tant, com comprendreu, no parlaré de Santa Coloma i menys davant de vosaltres que ho sabeu tot!

Sí que faré algunes consideracions, sobre Cultura i Ciutat, un tema que, evidentment, és prou ampli per a dir el que vulgui, que sempre és un avantatge, però m'agradaria fer algunes consideracions que en algú sentit us puguin ser útils i, sobretot, acabar alguns criteris, que em sembla que

estaria bé, que poguéssiu ressonar en les orelles d'aquelles persones que duren a terme aquest projecte.

Jo parteixo del principi de què en els temps actuals, Cultura i Ciutat és gairebé, una redundància. És a dir, la Cultura Moderna és fonamentalment urbana i què, en fi, fa temps em sembla, fora de l'espai urbà, no hi ha grans àmbits de progrés, abans en l'àmbit cultural.

Comencem una mica per Ciutat, i després ja la farem trobar amb Cultura, no?

A mi... n'hi ha una definició que m'agrada molt i que ve al tomb del que estem parlant ara, una definició del sociòleg Zigmunt Bauman, crec que és uns dels sociòlegs més interessants dels que hi han avui i diu: "la Ciutat és un indret on els estranys coexisteixen sense deixar de ser estranys els uns als altres".

A mi, em sembla que és una idea atractiva de ciutat. És a dir, a qui veig jo en aquesta idea d'estrany, veig, sobretot, l'autonomia i llibertat de cadascú, que no és incompatible amb coexistir i, en crear una fórmula de comunitat que se'n diu Ciutat.

I si voleu dir

En el fons, és una manera de dir coses que ja s'han dit clàssicament.

La primera d'elles, i més obvia, que venia dels grecs, i és que la ciutat no és unitat, si no, pluralisme, que em sembla que és una idea molt potent i ja no ho oblida mai.

Altra idea, en aquest sentit: Ciutat com a lloc del camuflatge, de la llibertat, de la indiferència.

Hi ha un hàbit d'agafar-se sempre a les idees que s'imposen com idees indiscutibles.

Hi ha un mite de la diferència. Sembla què, con tal que sigui diferent, qualsevol cosa és bona. A vegades el que un desitjaria és la indiferència. Ser indiferent, passar desapercebut, que no et veiessin, que no t'assenyalessin, que no el miressin "...mira, mira, és diferent als altres". No, si és que aquell voldria ser igual que els altres, no té cap interès a ser diferent, voldria ser igual, i ser reconegut com igual que els altres.



La ciutat ofereix aquesta possibilitat de passar desapercebut, camuflatge, de guanyar una certa indiferència, que no s'hi fixin, que no et senyalin, i això té a veure, evidentment, amb la llibertat. La Ciutat, evidentment, és l'espai de l'inorgànic, en front de l'orgànic, res està determinat abans de començar a la ciutat.

D'alguna manera, sempre relativa, hi ha espais per alguna cosa nova possible.

I la Ciutat és la confirmació del que ja sabem, de que l'home amb els seus instruments, amb això que diem Cultura té una capacitat d'adaptació als medis, a l'ambient, molt més gran que si depengués només del que tradicionalment, diem Natura.

És a dir, l'evolució biològica és extremadament més lenta que l'evolució cultural.

Tot això, em sembla que està present en aquesta realitat de la ciutat, no? Un lloc complex en el que requereixen unes certes capacitats que no tots els homes tenim iguals.

Uns en tenen més i d'altres en tenen menys, és una certa capacitat de mal·leabilitat i de facilitat per la relació, per la barreja. Hi ha gent que és molt adaptable, i per tant, el món urbà li va molt bé en la mesura que és canviant. I hi ha altre gent que no, és més rígida i el món urbà provoca unes sensacions d'angoixa, i uns neguits derivats de les peculiars relacions que genera, no?

I de la mateixa manera que hi ha gent molt més donada a buscar la barreja, i n'hi ha d'altre que té tendència a tancar-se, fins i tot, hi han coses, en certa manera, col·lectives. Jo sempre penso que és interessant comparar 2 models de relació amb la gent que ve de fora, com són el model anglosaxó i el model francès. Dos models totalment diferents, que també corresponen a dues maneres, de dos països d'entendre el món.

Els anglosaxons sempre han pensat que ells han conquerit el món, van tenir
era molt diversa.....

sempre han pensat que tothom era igual i que tothom mereixia els mateixos drets i consideracions, i per tant, quan tu arribes a casa seva, ningú et fa cap gest estrany, siguis del color que siguis, de la mena que siguis.

Ara pot ser que en 100 anys no saludarà a ningú mai més. És a dir: "Sí, tots iguals, però cadascú a casa seva." Els francesos són tot el contrari. El francès rebutja, en el fons pensa que només hi ha una raó de ser, de ser francès, que tot lo altre, és de segona divisió.

Per tant, quan ve un altre, A què ve aquest altre...? No hem quedat que només vindrien francesos? Què pinten els altres? Però, un cop que està allà, costa, és lent, hi ha un Lepain, que és empipador, però l'acaben integrant.

Resultat: la minoria estrangera més important a França, que és l' àrab, hi ha un 15% de matrimonis entre francesos/eses i àrabs/àrabs.

A Anglaterra, les minories equivalents, que serien la Pakistaní i la Índia, ocupa un 1% de matrimonis entre francesos i pakistanis i indis.

És la diferencia entre alguns que tenen més capacitat de maneabilitat, encara que no ho sembli, i de barreja, que altres que, aparentment en tenen molt més, i a l'hora de la veritat, resulta que no. Això a la ciutat és constant.

En el món actual, el que està passant a la Ciutat, s'està convertint en un abocador de problemes, és a dir, estem parlant dels problemes de la Globalització, i sembla que la ciutat sigui el territori d' experimentació, tots aquests problemes. Aquí hem de veure tot el que passa: contaminació, migracions massives, escalfament global, tot això, repercuteix a la ciutat en primer ordre, no?. Però també, la ciutat, cada cop és escenari, de la guerra que no ho havia sigut mai i, també en un terreny que m'és molt proper. La Ciutat és un camp de batalla central amb un dels temes que en aquest moment més preocupen a tothom, que són la llibertat i la seguretat.

Què vull dir amb tot això? que, sobretot, la Ciutat és un espai de relació i aquí, és on apareix el fenomen Cultura.

La paraula Cultura, com tots sabeu, s'utilitza infondadament per coses tan diverses, que un, finalment no sap on és, és a dir, des de la Cultura com a patrimoni simbòlic de la Humanitat, la definició més general, probablement fins la més restringida, la Cultura com la creació acadèmica i artística. Hi ha una sèrie de nivells, de registres molt diferents, la Cultura Universal, la dimensió d'identitat i antropològica, la dimensió educació, més formació, més instrucció.

Amb la dimensió activitat, creador, creativitat cultural, dimensió alta cultura, cultura popular o mediàtica.....

Tot això són dimensions diferents que totes pertanyen a una mateixa realitat última, que és la Cultura en el seu caràcter Universal.

I tots aquests estrats de la Cultura, tenen a veure, incideixen fonamentalment, en l'espai urbà, en l'espai ciutat. Hi ha una cultura, una idea de la Ciutat molt tradicional, com a referència identitària de pertinença que té a veure amb la dimensió nacional. És la definició, aquella d'Hegel de la cultura, com una manera de treballar, de parlar i desitjar d'un poble determinat.

Aquesta definició correspon a una concepció nacional de les cultures. Aquesta definició funciona malament per a les ciutats, per què a les ciutats hi han moltes maneres de desitjar, de treballar i de parlar. La manera més ràpida de desmitificar aquesta possibilitat, és que hi hagi un lloc on més o menys, tothom treballi, parli i desitgi d'una manera semblant, és una Ciutat.

Vosaltres sabeu és clar, que això no acostuma a passar. Que això és molt estrany que passi. Seria en algunes comunitats homogèniament ètniques.

Si és que han existit alguna vegada, no existiran mai més.

Però en tot cas, doncs, a la ciutat es troben totes aquestes dimensions, per què aquesta mateixa dimensió identitària, que sembla que és la més aliena, està present en la ciutat, amb la forma de grups identitaris molt potents que troben la seva forma defensiva de estar en un espai, com és l'urbà, en reforçar-se, i legitimar-se en aquesta idea antropològica de Cultura i això està aquí, i s'ha d'afrontar, i s'ha de tractar, i s'ha de veure com s'ha d'anar, però a mi em sembla, que és molt important aquesta idea, que la ciutat no és una ciutat tancada, com a màxim, és una forma, com diu un escriptor francès extraordinari, que és Julien Grac.

Les ciutats uniformes, o sigui d'una sola forma, Grac diu "d'una forma canviant, o les ciutats informes, sense forma no són ciutats, són espais artificials, són aquests llocs que s'estan construint per a protegir-se dels altres, aquestes ciutats tancades, són unes menes d'espais urbanitzats, que es fan unes cases allí dintre, tancades, aïllades i protegides per guardes de seguretat de la resta". Això no és ciutat. Això és un fort.

Es poden dir moltes coses. Té massa forma tancada per poder ésser una ciutat. Com tampoc és una ciutat tan informe, que no hi ha cap tipus de relació entre ella. Aquesta és una de les amenaces de les ciutats contemporànies, *la Anòmia*. La pèrdua de la forma mínima comuna.

Pèrdua de la forma amb canvi, forma pròpia d'una ciutat, per què el que és propi d'una ciutat és que canvia.

Llavors, a mi em sembla que la qüestió de la Cultura Urbana, tal com la vivim avui en dia, en el fons, és el que diríem, la pràctica de la diversitat. En el fons, aquesta és la cosa que ens preocupa quan parlem de Cultura Urbana. Jo crec que, em de ser conscients, que sobre la Cultura urbana hi ha dues pressions molt fortes en el moment present. Són pressions molt pròpies dels signes de l'evolució, de l'organització social del temps present.

Una de elles és la mercantilització. Vivim en una societat, en la que, com diu algú, s'ha arribat, gairebé, a la interiorització psicològica del mercat. La gent es comporta havent interioritzat això, com si la seva obligació quotidiana fos comprar i vendre i comprar-se'n i vendre-se'n.

I això, en la Cultura té un paper molt gran. És una importància gran, a més que fa què molts artistes, molts creadors, en alguns moments, es sentin desconcertats i, fins i tot, desemparats i es formulin aquesta pregunta : Es que jo interesso a algú? Té algun sentit que jo faci alguna cosa ?.

Aquest pes de la mercantilització de la cultura és molt important.

És necessari saber-ho manegar amb tots els sentits.

A ser possible, no esclavitzar-se d'aquest pes, però al mateix temps, no deixar d'utilitzar les potencialitats que ofereix tot el que és, el que podríem dir les indústries culturals. I és un element claríssim.

L'Altre element és la mediatització. Hi han moltes vegades que sentim discursos d'aquests melancòlics, del que era abans la Cultura i en canvi, ara amb la televisió no sé què, tot banalitat.... Bé, a poc a poc, en qualsevol cas jo prefereixo una cultura televisiva què quan l'únic medi que havia a la societat, era el discurs del capellà, des de la trona a la missa del diumenge. Per tant, compte al mirar massa enrera, d'una manera melancòlica i per què en quan mirem una mica a la vora, no és tan evident que el temps immediat passat, com si el passat fos tan extraordinari.

Però sense voler, glorificar més del compte els temps presents, jo crec, que la potencialitat dels medis és un factor molt important. És un factor que té avantatges, que estén les possibilitats, però amb el risc de banalitat excessivament, amb el risc de construir una sèrie de llocs comuns totalment acrílics que redueixen la Cultura a la papanateria de la repetició d'uns tòpics políticament correctes, cada dia més estratègics.

Té un risc de fer difícil la transgressió, que és fonamental en el món cultural, però no podem oblidar que la Cultura és un vehicle pels media. Per tant, cada cultura té molt a veure amb el medi de la seva època, i què de mèdis n'hi han molts, i de potencialitats molt diverses. I entre ells, hi ha internet, que en el meu entendre ofereix unes perspectives excepcionals, com no ha tingut mai la cultura. Amb enormes problemes, també, però, com a potencialitats, excepcionals.

I hi ha una tercera pressió, que és la individualització. Aquesta pressió forta de que tot allò que no sigui absolutament individual, no té sentit ni rellevància. És la famosa frase de Margaret Thatcher: "No hi ha societat, només hi han individus".

Això és una reducció letal del principi d' individualitat de la modernitat.

El principi de la modernitat, enunciat per Kant, deia "Cadascú sigui capaç de pensar i decidir per sí mateix".

Una cosa és això, una altre cosa es l'home naïf, consumidor, contribuent i competidor que no se li ofereix altre oportunitat que aquesta i que a més se li exigeix que estigui sol, que estigui el més aïllat possible, per què és com és, menys problemàtic. Aquestes tres pressions són existents. N'hi ha un altre que està molt present em podríem dir del fruit del moviment migratori i de la mobilitat en general, les emigracions, també en uns llocs menys que

en altres, el turisme, i fins i tot, fenòmens com l'Erasmus, que està provocant moviments prou interessants de joventut per tota Europa.

En tot cas, la presència i aparició permanent de gent que aporta senyals culturals diverses i distintes a les que nosaltres estem acostumats. És evident que són aquests els elements que estan presents d'una manera forta sobre la relació entre Cultura i Ciutat, i el que pensem quan nosaltres pensem sobre aquests temes i quan ens plantegem sobre aquests temes, són coses que plantegen problemes reals i concrets.

Abans, en Carles Ruiz, deia, amb raó, que sobre els Ajuntaments pesa una càrrega molt forta, i a més, una càrrega financera que no els hauria de correspondre amb tot el que té a veure amb la Cultura. Però també és veritat que ningú està més ben situat que els Ajuntaments. Per això, se'ls hi hauria d'ajudar.

Per crear aquestes condicions i aquestes xarxes que fan possible que tot això es trobi en una forma canviant, però reconeixible per a tothom. Que en el fons és el que marca una ciutat integrada, una ciutat fragmentada.

Jo crec que un dels principals perills que tenen les ciutats del primer món en aquest moment, és que la fragmentació s'imposi i que acabin sent unes ciutats fetes de guetos: fragmentades, tancades, cadascú en el seu nínxol multiculturalista.

Jo he estat ara de vacances en aquest pont a Londres, i m'he quedat sorprès. Londres, amb la seva imatge multicultural, en el centre, que no sé si era pel Nadal, però bé, no sé si era una percepció de turista, però té un valor científic escàs, però Picadilly i Circus, que jo sempre havia vist en blanc, negre, groc i verd, tots els colors que voleu, ells...blancs, i em vaig quedar molt perplex. Jo ho vaig comentar amb alguns amics i em van dir: "noi, és que en aquestes ciutats, cada vegada més, cadascú és tanca als seus barris, i cada vegada es surt menys i es barregen menys".

La fragmentació, per a mi, és cada vegada més un gran problema.

Per acabar, per què he promès que no seria llarg i vull complir...

Els cinc criteris que se m'acudien plantejar, que em semblen que estan bé, que sonen en un treball d'aquest tipus:

- El primer és el que estava apuntant ara: Pluralisme i interculturalitat contra multiculturalisme. Per dir-ho d'una manera molt brutal. És a dir, jo crec que la idea aquesta de què n'hi ha unes

menes de drets culturals absoluts i irrenunciables, que venen determinats per l'origen i per la primordialitat, és una idea extremadament perillosa, que finalment condueix als ROCANS ?? A una societat fragmentada en nínxols més o menys homogenis ètnicament tancats, aïllats i amb drets de pegar-se uns als altres fins a matar-se.

Jo crec que això és extraordinàriament perillós.

- Primer: els drets són individuals, no col·lectius. Els drets culturals són la suma dels drets individuals.
- Segon: Tota posició, tota cultura, tota posició cultural, és absolutament legítima. Però hi han unes regles de lloc comunes, que s'han de compartir. I aquest mínim té que campar bé del fet en el caràcter Universal de la Cultura, si entenem que la Humanitat és una sola, em sembla que és un mínim irrenunciable.
Per tant: Pluralisme SI, Interculturalitat TAMBÉ, Multiculturalisme, en el sentit en què a vegades s'utilitza, NO.

- La segona qüestió, és la que jo ja he dit algunes vegades. La necessitat de la II revolució laica, és a dir, hem de separar les coses. Aquesta idea de que una nació és una llengua, una cultura i un estat, s'ha acabat, s'acaben totes les combinacions possibles d'una nació de moltes llengües, diverses cultures, no sé...

Totes les combinacions possibles. Un estat, moltes nacions...

Separem això. Vam separar Església i Estat. Separem ara Llengua de Cultura, Nació i Estat, i vivim, disfrutem de les cultures, de les llengües, de les nacions i dels estats.

De les nacions i dels estats, és més complicat, ja no sé com es disfruten, de les llengües i les cultures, sí.

Em sembla, que és un criteri a tenir en compte.

- El tercer criteri és que, obviament, la cultura, en el sentit que utilitzem, no és pot separar d'ensenyament i comunicació. I tota política cultural no té sentit si no encadena aquestes tres peces. Sembla que és fonamental, i en el fons, la clau de tot això, és l'ensenyament. Si tenim un país d'un nivell d'ensenyament gran, hi haurà demanda cultural forta, i s'imposarà la idea de cultura com BÉ DE PRIMERA NECESSITAT, i en fi, jo en aquesta assignatura, fa temps que estic esperant, i pot ser que sigui una mica impacient, per què només d'un any que governen, i fa temps que estic esperant el tripartit. Jo em pensava que un govern d'esquerres serviria per a convertir el nivell, l'educació de qualitat en objectiu nacional, i de moment, no veig que acabi d'arrencar aquesta idea.



- La quarta idea és que la creativitat està a tot arreu. Que no ens pensem que la creativitat és un patrimoni dels escriptors i dels artistes. La creativitat està a tot arreu, i a vegades surt dels llocs més impensats. Vés a saber d'on, o d'un laboratori, o d'un grup d'amics que estan fent no sé què, i troben alguna cosa o un senyor que s'està inventant alguna cosa amb ganes de vendre i fer un "pelotazo".

La creativitat no se sap mai on és, i per tant, tinguem les antenes posades.

- I la última cosa és a la que ja m'he referit abans: la importància dels medis.

La cultura passa pels medis, i això no es pot oblidar, i per tant, s'ha de saber entendre els medis de cada moment. I els medis del moment actual són els que són, és la potència dels medis audiovisuals i és la potència, sobretot, de la xarxa, d'internet.

Jo crec que no hi ha cap reflexió cultural de fons que no pongui eludir aquesta dimensió, que a mi em sembla, fonamental, i com deia abans, de potencialitats incommensurables i també de problemes grans.

I aquí ho deixo. Gràcies.